

ביוש רגולטורי אקלימי – כלי חדשני להתמודדות ממשלתית עם חברות התורמות למשבר האקלים

בקצרה

גיליון חורף 2022 / כרך 13(4)

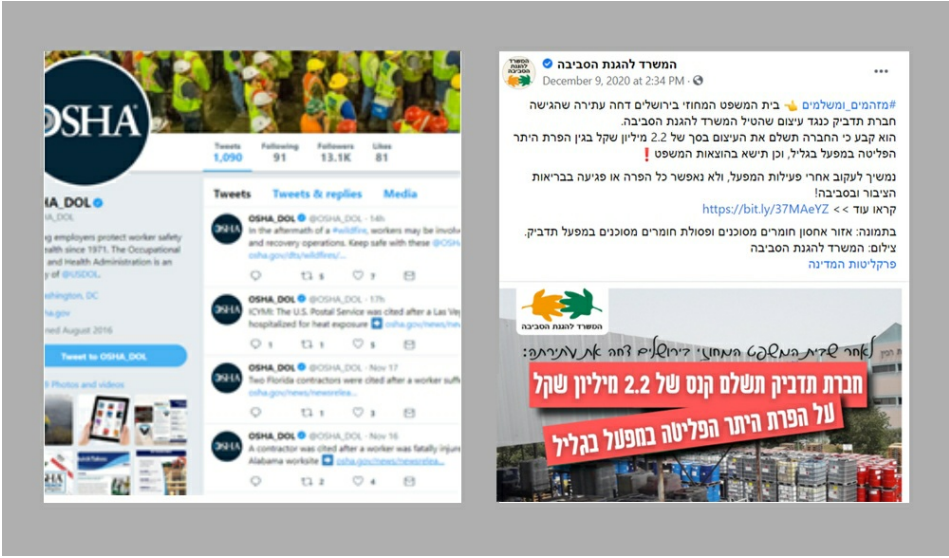
9 בפברואר, 2023

שרון ידן

התוכנית לנהל ומדיניות ציבורית, המכללה האקדמית עמק יזרעאל; הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה

ציטוט מומלץ

ידן ש. 2022. ביוש רגולטורי אקלימי – כלי חדשני להתמודדות ממשלתית עם חברות התורמות למשבר האקלים. אקולוגיה וסביבה 13(4).

ביוש רגולטורי הוא כלי מוכר בתחומים משיקים לאקלים, כגון סביבה ובריאות הציבור. דוגמאות לביוש: מימין – פרסום מתוך חשבון הפייסבוק של המשרד להגנת הסביבה; משמאל – פרסום מתוך חשבון הטוויטר של המנהל האמריקני לבטיחות ובריאות בעבודה, המבייש מעסיקים בגין תאונות עבודה בציוצים ובהודעות לעיתונות.

מאז שנות ה-80 ועד היום מדינות שונות בעולם נכשלות בהתמודדות עם משבר האקלים באמצעות כלים משפטיים ומנגנוני אסדרה. הסכמים בין-לאומיים שבמסגרתם מדינות התחייבו להפחית ואף "לאפס" פליטות גזי חממה מתייחסים לעתיד הרחוק, מנוסחים באופן מעורפל, ורכים מדי מבחינה משפטית מכדי לעצור את ההתחממות הגלובלית המובילה לשינוי קיצוני בדפוסי האקלים. גם במישור הלאומי, במדינות רבות חקיקה ואסדרה של תחום האקלים לוקה בחסר, לא נאכפת, רכה מדי, ולעיתים בלתי קיימת^[4]. נוסף על כך, במקרים רבים בתי המשפט מצרים את צעדיהם של מאסדרים המבקשים לפקח ולהטיל מגבלות על חברות נוכח משבר האקלים^[7]. הדוגמה הבולטת ביותר לכך מן העת האחרונה היא פסק הדין של בית המשפט העליון בארצות הברית בעניין מערב וירג'יניה נגד הסוכנות האמריקאית להגנת הסביבה (West Virginia v. EPA): רוב השופטים קבעו שהסוכנות להגנת הסביבה אינה רשאית להורות באופן גורף וכללי לתחנות כוח ששורפות דלקי מחצבים, לעבור בהדרגה לאנרגיה ממקורות מתחדשים. על רקע אלה בולט צורך דחוף וחיוני לפתח מדיניות חדשנית שתתגבר על הקשיים המשפטיים והרגולטוריים האמורים.

6 חברות של עידן עופר בצמרת הרשימה האדומה של המשרד להגנת הסביבה

מדד ההשפעה הסביבתית של המפעלים בישראל: בזן במקום הראשון, ואחריה רותם אמפרט, השפד"ן, בית הזיקוק באשדוד וכרמל אולפינים; בניגוד לדו"ח הפליטות מאוגוסט, הדירוג שפורסם היום משקף בעיקר את חוסר ההיענות של המפעלים לאכיפה סביבתית

ענת רואה 06:00, 20.10.21

 תגיות: זיהום, שפד"ן, עידן עופר, מפעלים מזהמים, בזן, רותם אמפרט

המשרד להגנת הסביבה מפרסם הבוקר את "הרשימה האדומה" מדד ההשפעה הסביבתית של המפעלים בישראל. הדירוג מתייחס לשנת 2019 ומתפרסם באיחור ניכר. בראש הרשימה נמצאים בתי הזיקוק בחיפה (בזן), רותם אמפרט, השפד"ן, פז בית זיקוק אשדוד וכרמל אולפינים.

כלכליסט, 20.10.2021

הטענה המרכזית והמסגרת התאורטית

במאמר שהתפרסם לאחרונה הצעתי מסגרת מושגית מפורטת ותאוריה נורמטיבית מקורית של "ביוש רגולטורי אקלימי"^[8]. ביוש (שיימינג) רגולטורי אקלימי מתייחס לפרסום ממשלתי של מידע שלילי בעיקרו על תרומתן הישירה והעקיפה של חברות למשבר האקלים. הפרסום נוקב בשמן של החברות, מוקיע את מעשיהן, מחדליהן או את מאפייני הפעילות שלהן באמצעות טקסט, רשימות דירוג, צבעים, ציונים, השוואות נתונים וכיוצא באלה שיטות, ומופץ בדרך כלל בפלטפורמות מקוונות ובתקשורת המסורתית. מטרת הביוש הרגולטורי היא להניע בעלי עניין שונים בקרב הציבור – דוגמת משקיעים, צרכנים, נושים, עמותות, ספקים, פעילים סביבתיים, תורמים ועובדים – להפעיל לחץ על החברות לשנות את התנהגותן, להפחית פליטות ולאמץ פרקטיקות ידודיות לאקלים.

Nursing home information	Overall Rating	Health inspections	Staffing	Quality measures
LEONARD FLORENCE CENTER FOR LIVING 165 CAPTAIN'S ROW CHELSEA, MA 02150 (617) 887-0001	★★★★★ Much Above Average	★★★☆☆ Average	★★★★★ Above Average	★★★★★ Much Above Average
<input type="button" value="Add to compare"/>				
Add to My Favorites				
EASTPOINTE REHAB CENTER 255 CENTRAL AVENUE CHELSEA, MA 02150 (617) 884-5700	★★☆☆☆ Below Average	★★☆☆☆ Below Average	★★★☆☆ Average	★★★★★ Above Average
<input type="button" value="Add to compare"/>				

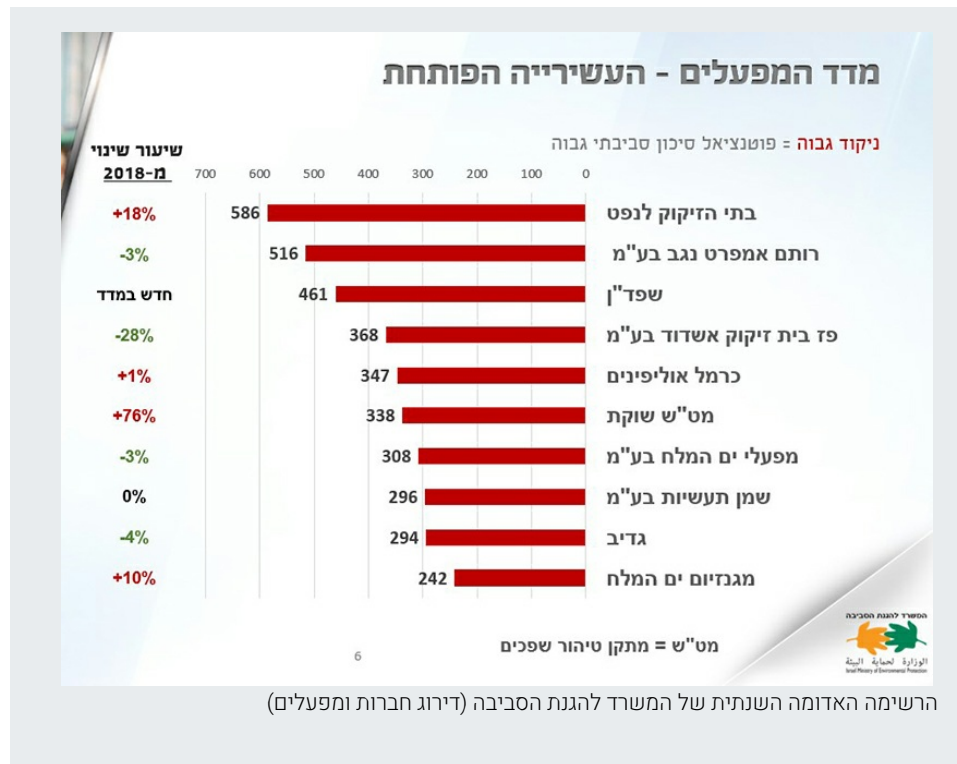
דירוג כוכבים מקוון של בתי אבות, המתפרסם מטעם משרד הבריאות האמריקני באתר האינטרנט [medicare.gov](https://www.medicare.gov) הממשלתי

פיתוח המושג מתבסס על כתיבה קודמת שלי^[3] ושל אחרים בנושא ביוש רגולטורי ועל ספרות בתחום שיבוש מדיניות אקלים – פעולות מניפולטיביות של חברות לסיכול ולצמצום של חקיקה ואסדרה בתחום האקלים. במסגרת שיבוש מדיניות האקלים חברות משתמשות בטקטיקות של הכחשת אקלים^[6] ושל טיוח אקלימי (climate washing) כדי להשפיע על דעת הקהל ולשמור על המוניטין העסקי, החברתי והסביבתי שלהן. היות שמאפייניו של הביוש הרגולטורי האקלימי נשענים אף הם על רגישות למוניטין תאגידי סביבתי ועל השפעה על דעת קהל, הוא עשוי להתמודד בהצלחה לא רק עם הפרות של חובות משפטיות שונות הקשורות, למשל, לפליטות גזי חממה, אלא גם עם שיבוש חקיקה ואסדרה בתחום האקלים. לביוש רגולטורי עשויה להיות תרומה רבה לאפחית (mitigation) של שינוי האקלים, שכן שיבוש חקיקה ואסדרה בתחום האקלים הוא אחת הסיבות המרכזיות לעוצמתו של המשבר הנוכחי, שהוזנח ברמה הממשלתית והבין-לאומית במשך עשורים, ולדחיפות הנדרשת לטיפול בו.

דוגמאות בולטות

בעת האחרונה החלו מאסדרים להפעיל כלים רכים יחסית של ביוש אקלימי של תאגידיים במדינות ובערים שונות בעולם. למשל, במדינות רבות באירופה מתפרסמים שמות החברות שהפרו רישיונות סחר בפליטות גזי חממה. בשוודיה ובערים מסוימות בארה"ב מסומנות משאבות דלק בדירוג אקלימי, לפי ספקית הדלק וסוג הדלק. בצרפת יצרניות רכב מחויבות לציין בפרסומות דירוג אקלימי של כלי הרכב ולכלול בהן מסר שלמרחקים קצרים עדיף ללכת ברגל או לרכב על אופניים. מאסדרים פיננסיים בעולם מטילים (או שוקלים להטיל) על חברות חובות גילוי סיכונים אקלים בדו"חות שנתיים. בארה"ב מאגר מידע ממשלתי מאפשר השוואת פליטות בין חברות.

גם בישראל ניתן למצוא דוגמאות ראשוניות לביושי אקלים. המשרד להגנת הסביבה מדרג חברות במסגרת "הרשימה האדומה"^[5] על פי רמת הסיכון הסביבתי שלהן, ומשקלל בדירוג, לטובה, את הצטרפותן של חברות למנגנוני דיווח וולונטריים על פליטות גזי חממה. נוסף על כך, [המפקח על הבנקים](#) הודיע שהוא מתכנן להטיל חובות גילוי סיכונים אקלים על בנקים^[2] ולדרג אותם בדירוג פומבי בהתאם למידת הסיכון כאמור^[1].

השלכות מדיניות ומסקנות

על רקע הרציונל של הביוש הרגולטורי האקלימי והנסיבות המשפטיות, העסקיות, החברתיות והאקלימיות המתוארות, מומלץ למאסדרים לפתח מדיניות של ביוש רגולטורי אקלימי, כגון באמצעות פרסום רשימות שידרגו חברות לפי היקף פליטות גזי החממה שלהן, הוקעת חברות ספציפיות שנוקטות שיבוש אקלימי, הקמת מאגרי מידע ייעודיים שיאפשרו השוואה בין חברות בהיבטי אקלים, ושימוש בתוויות אקלים מביישות במוצרים ובשירותים. ההתמקדות הנוהגת בכלים שעניינם הגבלת פליטות גזי חממה מחמיצה את הבעיות העל-רגולטוריות שתורמות למשבר האקלים, דוגמת הכחשת אקלים וטיוח אקלימי. על המאסדרים לעבור אפוא מן הזירה המשפטית, שנכון לעכשיו הם כושלים בה, לזירה התקשורתית והציבורית, במסגרת משימתם למתן את שינוי האקלים.

מקורות

1. אשכנזי ש. 2021. [יאיר אבידן: נחייב את הבנקים לדווח עד כמה הם חשופים לסיכונים אקלים ולחברות מזהמות](#). גלובס, 19 בדצמבר.
2. בנק ישראל. 2022. [מערכת הבנקאות בישראל, סקירה שנתית 2021 – תיבה א'-2: ניתוח חשיפת מערכת הבנקאות לסיכון המעבר במסגרת סיכונים האקלים](#).
3. ידון ש. 2020. המרחב ההבעתי של הרגולציה: האם המדינה צריכה לבייש? *משפט ועסקים* **נג**: 577-625.
4. מבקר המדינה. 2021. דו"ח מיוחד: פעולות ממשלת ישראל והיערכותה למשבר האקלים. דו"ח מס' 004-2021.
5. המשרד להגנת הסביבה. [מדד ההשפעה הסביבתית – דירוג חברות התעשייה הציבוריות בישראל](#).
6. Almiron N and Xifra J. 2020. Climate change denial and public relations. Routledge.
7. Carlarne CP. 2021. The essential role of climate litigation and the courts in averting

- climate crisis. In: Mayer B and Zahar A (Eds). Debating climate law. Cambridge University Press.
8. Yadin S. 2022. [Regulatory Shaming and the Problem of Corporate Climate Obstruction](#). *Harvard Journal on Legislation* **60**.